De Levende Natuur 100 (6):222-223 (1999)

Pitrus, een verrassend goed

André Donker

Met name op voormalige landbouwgronden in en rond natuurgebieden is vaak veel Pitrus (*Juncus effusus*) aanwezig. Maaien, plaggen en andere maatregelen worden genomen om de plant in haar opmars af te remmen. Bij dergelijke beheermaatregelen kunnen helaas veel reptielen worden gedood. Vegetaties met Pitrus blijken een belangrijk biotoop te vormen voor reptielen. Het is van groot belang dat de beheerder rekening houdt met de mogelijkheid dat zich in Pitrus-vegetaties een reptielpopulatie kan bevinden.

In het natuurgebied het Ooster- en Westerzand in de gemeente Havelte (Dr.) komen onder andere Adder (*Vipera berus*), Ringslang (*Natrix natrix*), Levendbarende hagedis (*Lacerta vivipara*) en Hazelworm(*Anguis fragilis*) voor. Drie van deze reptielsoorten staan op de Rode Lijst. Om de soorten goed te kunnen monitoren zijn hier trajecten uitgezet die minimaal 4 en maximaal 7 maal per jaar op een gestandaardiseerde manier worden geïnventariseerd. Deze trajecten maken deel uit van het meetnet reptielen van de stichting RAVON (Reptielen Amfibieën en Vissen Onderzoek Nederland) te Amsterdam. In Nederland vormen 302 trajecten gezamenlijk het meetnet voor reptielen.

Eén van de trajecten in dit deels door Defensie en deels door Natuurmonumenten beheerde natuurgebied loopt onder andere door een gebied met gedeeltelijk door Pijpenstrootje (*Molinia caerulea*) vergraste heide, waarin Gagel (*Myrica gale*) ruim vertegenwoordigd is. Vervolgens gaat het traject door een veldje met veel Pitrus van ca 1 ha. Dit veldje vormt de kern van het onderzoek.

Soortsnaam	Aantallen op gehele transect	Aantallen in de Pitrus
Levendbarende hagedis	33	11
Adder	54	21
Ringslang	15	10
Hazelworm	6	2

Tabel 1. Aantallen reptielen in een transect in het Ooster- en Westerzand (Dr.) in 1998.

Hierna loopt de route door een vochtige heidevegetatie met als hoofdsoorten Struikheide (*Calluna vulgaris*), Dopheide (*Erica tetralix*) en Bruine snavelbies (*Rhynchospora fusca*). In omgekeerde volgorde gaat het traject terug. De totale lengte van het traject bedraagt ca 1 km, waarvan 150 m door vegetatie met veel Pitrus loopt.

In 1998 zijn in 5 keer monitoren 108 dieren op het transect waargenomen (tabel 1). Opvallend is daarbij het hoge aantal dieren dat zich tussen het Pitrus bevindt.

De Levende Natuur 100 (6):222-223 (1999)

De Pitrusvegetatie in het Oosteren Westerzand (Dr.) biedt in combinatie met Haakmos door de vegetatiestructuur een broeierig klimaat, waardoor dit een zeer geschikt biotoop is voor reptielen (foto: A. Donker).

Pitrus als reptielbiotoop nader bekeken

Veel reptielsoorten prefereren een meestal vochtige heidevegetatie, dikwijls bij moerassen, vennen met pijpenstroobulten, of langs ruigtevegetaties en bosranden.

Dit vertoont diverse overeenkomsten met de hier aanwezige Pitrus-vegetatie. De Pitrus is omzoomd door een bosrand en bestaat uit een vochtige, ruige vegetatie met moshorsten. Ofschoon deze vegetatie is opgebouwd uit geheel andere soorten dan in een vochtige heidevegetatie, zijn de ontstane gelijkenissen treffend. De Pitrusvegetatie in combinatie met de dikke laag Haakmos (*Rhytidiadelphus squarrosus*) bevat een dichte vegetatiestructuur waarin warmte, vocht en voedsel te vinden zijn. Tussen de smalle en de naar boven wijduitstaande bladeren wordt de wind gebroken. Hierdoor blijft de opgewarmde vochtige lucht lang tussen de vegetatie hangen, zodat een broeierig klimaat wordt gecreëerd.

Haakmos profiteert van dit klimaat en vormt op enkele plaatsen een dikke laag met een hoogte tot 20 cm. In deze Haakmoslaag is een goede thermoregulatie mogelijk en tevens biedt deze structuur een goede dekking tegen predatoren.

Beheer

Het voor kunnen komen van een hoge dichtheid aan reptielen in Pitrus-vegetatie was niet eerder bekend. Door het algemeen voorkomen van deze vegetaties is dit van groot belang. Ook in venoevers met Pitrus kunnen bij het uitbaggeren veel slachtoffers vallen onder reptielen. Mogelijk zijn er meer van dergelijke vegetatiestructuren die van groot belang zijn voor reptielen.

Het is van belang om hier bij het monitoren van reptielen veel aandacht aan te schenken. Immers, het is niet ondenkbaar dat bij het huidige beheer van dergelijke vegetaties reptielpopulaties door onwetendheid onnodig zwaar onder druk komen te staan.

Maaien op een ander tijdstip, geen begrazing, en vooral ook waardering voor dergelijke Pitrus-vegetaties kunnen mogelijk een belangrijke bijdrage leveren aan het behoud en het herstel van de reptielen in veel natuurterreinen.

Dankwoord

Dank is verschuldigd aan de Werkgroep Monitoring Amsterdam van de Stichting RAVON, aan de Vereniging Natuurmonumenten en aan het Ministerie van Defensie.

A. Th. Donker
Medewerker Herpetologie, Vereniging Natuurmonumenten
M.E. van der Meulenweg 1
8382 CC Frederiksoord

reptielbiotoop

De Ringslang (*Natrix natrix*) wordt vooral in de Pitrusvegetatie waargenomen (foto: A. Donker).